

ONTWERPBEGROTINGSPLAN 2027

NEDERLAND

OKTOBER 2026

INHOUD

Inleiding 3

Hoofdstuk 1: Uitgavenpad en overzicht budgettaire variabelen 4

Hoofdstuk 2: Macro-economisch beeld 6

Hoofdstuk 3: Begrotingsdoelstellingen 9

Hoofdstuk 4: Doelstellingen inkomsten en uitgaven 12

Hoofdstuk 5: Discretionaire inkomstenmaatregelen 15

Hoofdstuk 6: Landspecifieke aanbevelingen 17

Hoofdstuk 7: Verdelingseffecten van de belangrijkste maatregelen op het gebied van inkomsten en uitgaven 25

Bijlage 1: Methodologische aspecten, met inbegrip van de geraamde effecten van geaggregeerde begrotingsmaatregelen op de economische groei 26

Bijlage 2: Uitwerking maatregelen landspecifieke aanbevelingen 27

INLEIDING

Elk jaar dienen landen in de eurozone een ontwerpbegrotingsplan in bij de Europese Commissie (Commissie). In dit ontwerpbegrotingsplan van Nederland presenteert het kabinet de economische en budgettaire vooruitzichten voor 2027. De Commissie en de Eurogroep gebruiken het plan om te beoordelen of Nederland voldoet aan de vereisten uit het Stabiliteits- en Groeipact (SGP), waarin de Europese begrotingsregels zijn vastgelegd.

Naast de economische en budgettaire vooruitzichten voor 2027 bevat het ontwerpbegrotingsplan de stand van zaken van het uitgavenpad en een update van het macro-economisch beeld. Verder wordt de voortgang van de investeringen en hervormingen die het kabinet heeft opgenomen in het budgettair-structureel plan voor de middellange termijn besproken en worden de verdelingseffecten van de belangrijkste maatregelen op het gebied van inkomsten en uitgaven belicht.

Dit is het eerste ontwerpbegrotingsplan van het in het voorjaar aangetreden kabinet-Jeten. Het is tevens het eerste ontwerpbegrotingsplan onder het herziene budgettair-structureel plan voor de middellange termijn en het nieuwe aanbevolen uitgavenpad. Nederland blijft naar verwachting ook de komende jaren onder de Europese referentiewaarden van 3% bbp voor het tekort en 60% bbp voor de schuld.

De economische en budgettaire vooruitzichten in dit ontwerpbegrotingsplan zijn afkomstig uit de Macro-Economische Verkenning 2027 (MEV) van het Centraal Planbureau (CPB) en de Miljoenennota 2027. De Miljoenennota is op 15 september 2026 (Prinsjesdag) aangeboden aan het parlement en gepubliceerd. Een uitgebreidere toelichting op de beleidsplannen van het kabinet is te vinden in de Miljoenennota 2027.

De opbouw van dit ontwerpbegrotingsplan is als volgt: Hoofdstuk 1 gaat in op de ontwikkeling van het uitgavenpad en vergelijkt deze met het door de Raad aanbevolen uitgavenpad. Hoofdstuk 2 geeft een overzicht van het economisch beeld en de verwachting daarvan. Hoofdstukken 3 en 4 behandelen het budgettaire beeld. Hoofdstuk 5 behandelt de discretionaire inkomstenmaatregelen. Hoofdstuk 6 gaat in op de landspecifieke aanbevelingen en de gedeelde prioriteiten van de Commissie, evenals de hervormingen die het kabinet voorstelt om deze te adresseren. Tot slot behandelt hoofdstuk 7 de verdelingseffecten van de belangrijkste maatregelen op het gebied van uitgaven en inkomsten.

HOOFDSTUK 1: UITGAVENPAD EN OVERZICHT BUDGETTAIRE VARIABELEN

In dit hoofdstuk wordt de geraamde uitgavengroei geschetst en vergeleken met het door de Raad aanbevolen uitgavenpad. Daarnaast wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste economische en budgettaire variabelen. In de hoofdstukken hierna worden deze variabelen specifiek toegelicht.

Het uitgavenpad is de sturingsvariabele in het SGP. Daarnaast blijven de referentiewaarden uit het Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie van maximaal 3% bbp voor het begrotingstekort en 60% bbp voor de schuld onverminderd bestaan. Het uitgavenpad is gedefinieerd als de maximale groei van de netto primaire uitgaven. Dit zijn de overheidsuitgaven exclusief rentelasten, cyclische werkloosheidsuitgaven, uitgaven die worden gedekt met middelen uit de EU-begroting, cofinanciering van Europese subsidies en tijdelijke en eenmalige uitgaven ('one-offs'). Bij het vaststellen van de netto primaire uitgaven wordt daarnaast rekening gehouden met discretionaire inkomstenmaatregelen. Dat wil zeggen dat een verhoging van de belastingen mag leiden tot hogere uitgaven. Dit zorgt ervoor dat de samenstelling van de begroting in termen van inkomsten en uitgaven door de lidstaat zelf te bepalen is.

Het door de Raad aanbevolen uitgavenpad dient aan een aantal eisen te voldoen. Zo moet het uitgavenpad ervoor zorgen dat de overheidsschuld van lidstaten op de middellange termijn (een tijdsperiode bestaande uit de aanpassingsperiode van 4 of 7 jaar plus 10 jaar) op een prudent niveau blijft onder de 60% bbp, of geloofwaardig daalt indien de schuld hoger is dan 60% bbp. Ook moet dit uitgavenpad ervoor zorgen dat het tekort onder de 3% bbp blijft op de middellange termijn. Of de schuld geloofwaardig daalt, wordt getoetst met een zogenoemde schuldhoudbaarheidsanalyse.

Op 14 april 2026 heeft Nederland een herzien budgettair-structureel plan voor de middellange termijn (Medium-Term Fiscal Structural Plan, FSP) ingediend bij de Commissie.[1] De Commissie heeft dit FSP op 3 juni positief beoordeeld, waarna de Raad op 3 juli het uitgavenpad aan Nederland heeft aanbevolen.[2] [3]Dit uitgavenpad omvat de maximaal toegestane groei van de netto primaire uitgaven gedurende de periode 2026-2030 (de zogeheten budgettaire aanpassingsperiode). Volgens het aanbevolen uitgavenpad kan Nederland, om te voldoen aan de eisen die worden gesteld, de netto primaire uitgaven jaarlijks met gemiddeld 3,7% laten groeien in de periode van 2026 tot en met 2030. Specifiek mogen de uitgaven groeien met ten hoogste 4,7% in 2026 en 3,5% in 2027.

Ten opzichte van het in het voorjaar ingediende FSP is het beeld van de uitgavengroei gewijzigd: voor 2026 en 2027 valt deze hoger uit. Voor 2026 raamt het CPB een uitgavengroei van 4,9% en voor 2027 van 4,7% (zie tabel 1a)[4]. Vooral het cijfer voor 2027 valt hiermee fors hoger uit dan het aanbevolen uitgavenpad van 3,5%. Deze hogere groei wordt deels veroorzaakt door inflatie-effecten: de sterkere prijsontwikkeling heeft een opwaarts effect op de nominale overheidsbestedingen die bepalend zijn bij toetsing van de naleving van het uitgavenpad[5]. Ook besluiten in de Miljoenennota[6] leiden per saldo tot een hogere uitgavengroei in 2027, met name vanwege het uitstel van de verhoging van het eigen risico en het feit dat een deel van de aanvullende

---

[1] Rijksoverheid (2026). Budgettair-structureel plan voor de middellange termijn 2026-2030 (link)

[2] Europese Commissie (2026). Council recommendation endorsing the national medium-term fiscal-structural plan of the Netherlands (link)

[3] Raad van de Europese Unie (2026). Council recommendation endorsing the national medium-term fiscal-structural plan of the Netherlands (link)

[4] Het CPB hanteert sinds de cMEV-raming een nieuwe definitie voor de raming van de beleidsmatige lastenontwikkeling (BLO), waardoor de Zvw-premie anders uitvalt. In dit ontwerpbegrotingsplan wordt echter nog de oude definitie gebruikt. Hiervoor is gekozen om de consistentie met het in het voorjaar ingediende FSP en het daaruit voortkomende aanbevolen uitgavenpad te borgen.

[5] Het aanbevolen uitgavenpad betreft een nominaal kader dat tussentijds niet wordt aangepast voor gewijzigde inflatie-inzichten.

[6] Zie voor een gedetailleerde toelichting de Miljoenennota 2027 tabel 3 (link).

onderuitputting en kasschuiven al was ingeboekt door het CPB. Daarnaast valt de Europese financiering, de uitgaven die uit EU-fondsen worden vergoed, in 2027 op basis van technische informatie lager uit. Omdat de netto-uitgavengroei hiervoor wordt gecorrigeerd, werkt dit groei verhogend. Slechts een gedeelte van de groei in 2027 wordt gedempt door de hogere beleidsmatige inkomsten.[7]

Tabel 1a: Groei van de netto primaire uitgaven[8]

Groei in %	2025	2026	2027
CPB: Groei van de netto primaire uitgaven per jaar – geraamd MEV	7,5	4,9	4,7
CPB: Groei van de netto primaire uitgaven cumulatief – geraamd MEV	-	4,9	9,8
Aanbeveling van de Raad: Groei van de netto primaire uitgaven per jaar	3,5	4,7	3,5
Aanbeveling van de Raad: Groei van de netto primaire uitgaven cumulatief	-	4,7	8,4

Bron: CPB

Hoewel de uitgavengroei van Nederland in 2026 en 2027 meer stijgt dan de aanbeveling van de Raad, blijven de overheidsfinanciën binnen de Europese referentiewaarden. Het tekort ligt onder 3% en de schuld onder 60% van het bbp, de grenzen voor tekort en schuld die binnen het SGP zijn afgesproken. De Raad kan in dat geval geen handhavingsmaatregelen opleggen bij overschrijding van het uitgavenpad. Naast deze Europese begrotingsregels stuurt Nederland in het eigen begrotingsbeleid via een totaal uitgaven- en lasten kader, dat aan het begin van een kabinetsperiode wordt vastgesteld. Deze kaders bepalen de maximale ruimte voor uitgaven en lasten gedurende de begrotingshorizon en dragen zo bij aan houdbare overheidsfinanciën en beheersing van de collectieve lasten.

Tabel 1b presenteert de belangrijkste budgettaire variabelen. Het EMU-saldo is in 2026 naar verwachting -2,7% bbp en verbetert in 2027 naar -2,2% bbp. De overheidsschuld bedraagt naar verwachting 46,1% bbp in 2026 en 46,7% bbp in 2027. In Hoofdstuk 3 en 4 worden deze variabelen nader toegelicht.

Tabel 1b: Belangrijkste Budgettaire Variabelen

%bbp	2025	2026	2027
EMU-saldo	-1,6	-2,7	-2,2
Structureel saldo	-1,3	-1,6	-1,8
Structureel primair saldo	-0,6	-0,8	-0,8
Overheidsschuld	44,7	46,1	46,7
Verandering in overheidsschuld	0,7	1,4	0,5

Bron: CPB

[7] Zie voor een gedetailleerde toelichting de Miljoenennota 2027 tabel 4 (link).

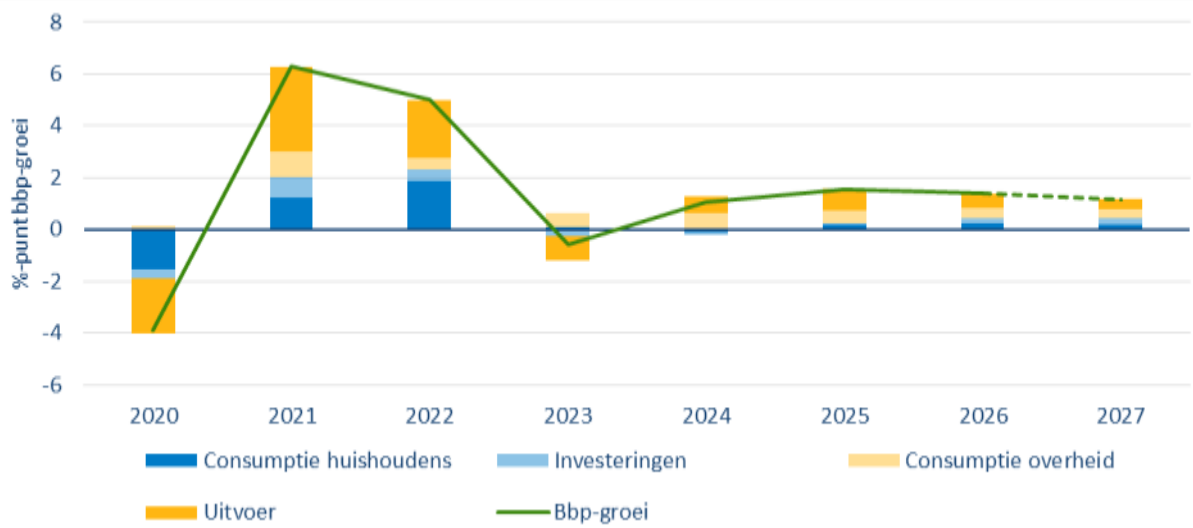
[8] Het nieuwe FSP loopt van 2026 tot en met 2030. De uitgavengroei uit de Raadsaanbeveling van het vorige FSP blijft van belang voor de beoordeling van de naleving tot en met 2025.

HOOFDSTUK 2: MACRO-ECONOMISCH BEELD

In dit hoofdstuk wordt een uitgebreide update gegeven van het macro-economisch beeld, dat tevens wordt vergeleken met de stand van de jaarlijkse voortgangsrapportage. Tabellen 2a en 2b geven een uitgebreid overzicht van de (externe) macro-economische ontwikkelingen. De cijfers zijn gebaseerd op de MEV van het CPB.[9]

De Nederlandse economie blijft naar verwachting ook de komende jaren gematigd groeien, net als in 2025. Het Centraal Planbureau (CPB) raamt een economische groei van 1,4% in 2026 en 1,2% in 2027. De groei wordt breed gedragen door aanhoudend hoge uitvoer, consumptie van huishoudens en de overheid en groei van investeringen. De Nederlandse economie blijkt daarmee veerkrachtig met betrekking tot de geopolitieke onzekerheid.

Figuur 1: Groeibijdragen bestedingen

Sinds de jaarlijkse voortgangsrapportage van april 2026 zijn de groeiverwachtingen ongeveer gelijk gebleven, ondanks toenemende geopolitieke onzekerheid. De groeiverwachting voor 2026 is gelijk gebleven ten opzichte van de voortgangsrapportage, voor 2027 is deze met 0,1%-punt naar boven bijgesteld. Deze ontwikkeling van de bbp-groei valt niet tegen in het licht van recente ontwikkelingen. In de studie van het CPB in april rondom de gevolgen van de oorlog in het Midden-Oosten werden namelijk scenario's met aanzienlijk lagere groei gepresenteerd.[10]

Het economisch vooruitzicht blijft echter onzeker door geopolitieke spanningen en internationale conflicten. Conflicten in Oekraïne en het Midden-Oosten, de sluiting van de Straat van Hormuz, (dreiging met) handelstarieven en verschuivende internationale verhoudingen verhogen de wereldwijde economische onzekerheid en geopolitieke risico's. Dit kan Nederland als open economie extra hard raken. Vooralsnog hebben de internationale conflicten en onzekerheid over het verdere verloop een beperkt effect op de groei van de wereldhandel en de mondiale bbp-groei.

De inflatie blijft naar verwachting boven de 2%-doelstelling met 3,3% in 2026 en 2,7% in 2027. Het CPB stelt de inflatieverwachtingen omhoog bij ten opzichte van de jaarlijkse voortgangsrapportage. Toen werd 2,3% voor 2026 geraamd en 2,1% in 2027. Een belangrijke oorzaak hiervan zijn de gestegen energie- en brandstofprijzen door het conflict in het Midden-Oosten. Ook voor inflatie vallen de effecten ten opzichte van initiële scenariostudies nog enigszins mee. De toekomstige ontwikkeling van de inflatie hangt sterk af van het verdere verloop van de crisis. Daarnaast werken de verhoogde energieprijzen met vertraging door in de voedselprijzen. De verwachte

[9] CPB (2026). Macro-Economische Verkenning (MEV) 2027 (link)
[10] CPB (2026). De economische impact van hogere energieprijzen door de Iran-oorlog (link).

inflatie ligt de komende jaren nog boven de ECB-doelstelling van 2%, al beweegt deze hier wel geleidelijk naartoe.

Alhoewel de werkloosheid licht toeneemt, blijft deze laag, wat bijdraagt aan significante loongroei. De werkloosheid wordt geraamd op 3,9% in 2026 en 4,0% in 2027. De spanning op de arbeidsmarkt, die piekte in 2022, is wel afgenomen. De arbeidsparticipatie is nog altijd hoog.[11] De personeelstekorten die er zijn spelen in specifieke beroepen. De cao-loongroei wordt geraamd op 4,2% in 2026 en 3,8% in 2027. Dit is hoger dan bij de voortgangsrapportage. Dit wordt verklaard door de hoger geraamde inflatie. Ook de nog altijd krappe arbeidsmarkt speelt een rol bij de relatief hoge loongroei.

Door vergrijzing en afnemende productiviteitsgroei is het huidige niveau van welvaart niet meer vanzelfsprekend voor toekomstige generaties. Na twee jaar van daling groeide de arbeidsproductiviteit in 2025 met 2,4%.[12] Naar verwachting zet deze groei door met 2,5% in 2026 en 1,2% in 2027. De Nederlandse productiviteit ligt op een hoog niveau, maar over een langere periode bezien blijft de groei in zowel historisch als internationaal perspectief achter. Belangrijke oorzaken hiervan zijn regeldruk, hiaten in de kapitaalmarkt en versnippering van de Europese markt. Dit terwijl de economische groei in de toekomst door vergrijzing steeds meer zal moeten komen vanuit productiviteitsgroei.

De lange rente blijft stijgen, en overstijgt naar verwachting de 3% in de komende jaren. In de periode 2023-2025 lag de lange rente rond de 2,7%. In de komende periode stijgt de rente naar verwachting van het CPB naar 3,1% in 2026 en 3,3% in 2027. Dit is een opwaartse bijstelling ten opzichte van de jaarlijkse voortgangsrapportage, waar het CPB nog verwachtte dat de lange rente op hetzelfde niveau bleef als de jaren ervoor. De ontwikkeling van de lange rente hangt af van de inflatieontwikkelingen, het rentepad van de Europese Centrale Bank, de verhouding tussen vraag naar en aanbod van langlopend kapitaal en de reactie van financiële markten op de economische ontwikkelingen en onzekerheden. Financiële markten krijgen een stijgend aanbod van schuldpapier te verwerken door omvangrijke AI-investeringen en hoge begrotingstekorten wereldwijd. De stijging van de lange rente past in een bredere internationale trend.

[11] CBS (2025). De arbeidsmarkt in cijfers (link).
[12] CBS (2026): Arbeidsproductiviteit Nederlandse economie 2,4 procent hoger in 2025 (link).

Tabel 2a: Overzicht van macro-economische ontwikkelingen

	ESA-code	2025 Niveau	2025	2026	2027
			Verandering t.o.v. voorafgaand jaar (%)		
1. Reëel bbp	B1*g		1,6	1,4	1,2
2. Bbp deflator			3,3	3,1	3,1
3. Nominaal bbp	B1*g	1170,6	1170,6	1224,0	1277,6
Componenten van het reële bbp					
4. Particuliere consumptieve bestedingen	P.3		1,2	1,1	0,9
5. Consumptieve bestedingen van de overheid	P.3		2,1	2,0	1,8
6. Bruto investeringen in vaste activa	P.51		0,6	1,7	2,7
7. Voorraadmutaties (% bbp)	P.52 + P.53		-0,1	0,0	0,1
8. Uitvoer van goederen en diensten	P.6		2,5	2,2	2,3
9. Invoer van goederen en diensten	P.7		2,2	2,5	3,1
Bijdragen aan reële bbp-groei					
10. Finale binnenlandse vraag			1,3	1,5	1,6
11. Voorraadmutaties	P.52 + P.53		-0,1	0,0	0,1
12, Extern saldo van goederen en diensten	B.11		0,4	0,0	-0,3
Deflator en HICP					
13. Particuliere consumptiedeflator			2,7	3,3	2,3
14. HICP			3,0	3,0	2,5
15. Overheidsconsumptie-deflator			3,3	3,1	3,2
16. Investeringsdeflator			3,7	3,3	3,3
17. Uitvoerprijsdeflator (goederen en diensten)			0,4	4,8	1,7
18. Invoerprijsdeflator (goederen en diensten)			-0,4	5,2	1,1
Arbeidsmarkt					
19. Werkgelegenheid (1000 personen, nationale rekeningen)		10362,0	0,8	0,0	0,1
20. Gemiddeld aantal jaarlijkse gewerkte uren per werkzaam persoon		1433,8	-1,3	-0,9	0,0
21. Reëel bbp per werkzaam persoon			0,8	1,4	1,2
22. Reëel bbp per gewerkt uur			2,3	2,2	1,1
23. Loonsom van werknemers (in mld.)	D1	559,4	6,4	4,4	4,8
24. Loonsom per werknemer (x1000 euro)		54,0	5,6	4,3	4,7
25. Werkloosheid (% van de beroepsbevolking)			3,9	3,9	4,0
Componenten van het potentiële bbp					
26. Potentieel bbp			1,3	1,5	1,2
Bijdragen aan het potentieel bbp					
27. Arbeid			0,4	0,7	0,3
28. Kapitaal			0,5	0,5	0,5
29. Totale factor productiviteit			0,3	0,4	0,4
30. Output gap (% van potentieel bbp)			-0,4	-0,6	-0,6

Bron: CPB

Tabel 2b: Externe macro-economische ontwikkelingen

		2025	2026	2027
1. Korte termijn rente	%, jaarlijks gemiddelde	2,2	2,4	3,0
2. Lange termijn rente	%, jaarlijks gemiddelde	2,8	3,1	3,3
3. EUR/USD wisselkoers	jaarlijks gemiddelde	1,1	1,2	1,2
4. Wereld reëel bbp (excl. EU)	groei %	3,8	3,5	3,4
5. EU reëel bbp	groei %	1,4	0,9	1,3
6. Wereld import volumes (excl. EU)	groei %	5,7	4,4	3,9
7. Olieprijzen	Brent, USD/vat	67,4	88,0	76,7

Bron: CPB

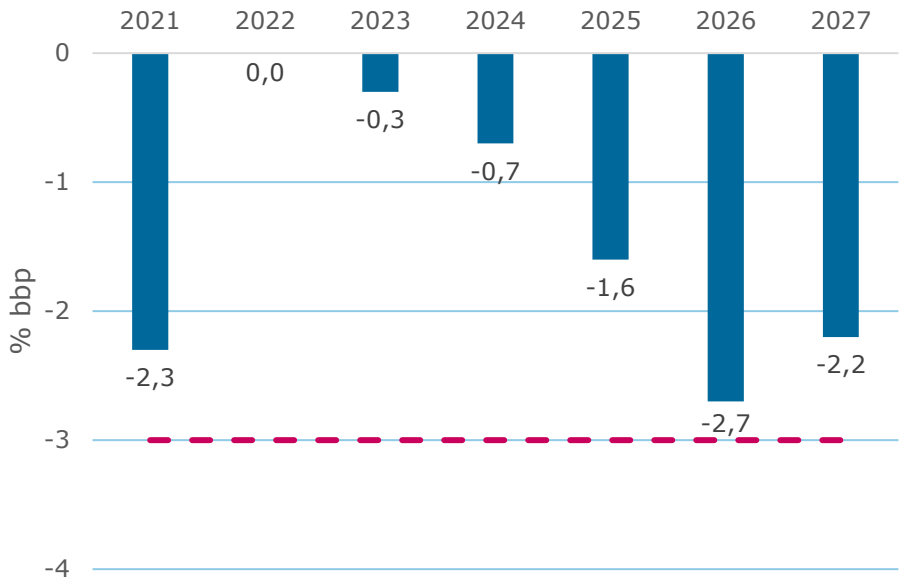
HOOFDSTUK 3:
BEGROTINGSDOELSTELLINGEN

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van het overheidssaldo en de overheidsschuld op basis van cijfers van 2021 t/m 2027. De realisaties voor 2021 tot en met 2025 zijn afkomstig van het CBS, de ramingen voor 2026 en 2027 van het CPB. Tabel 3 bevat een uitgebreid overzicht van de overheidsfinanciën. In hoofdstuk 4 wordt het door het CPB geraamde EMU-saldo vergeleken met het geraamde saldo uit de Miljoenennota.

De komende jaren blijft het door het CPB geraamde begrotingstekort onder de 3% bbp. Juist in de huidige onzekere economische tijden is het belangrijk dat het begrotingstekort binnen de afgesproken Europese referentiewaarde blijft van maximaal 3% bbp. Voor 2026 en 2027 bedraagt de saldoraming –2,7% bbp en –2,2% bbp. Figuur 2 laat de realisaties van de afgelopen jaren en de verwachtingen voor dit en het komende jaar zien.

De verslechtering van het saldo in 2026 wordt grotendeels veroorzaakt door de eenmalige uitgaven voor de overgang van het via de begroting gefinancierde militaire pensioen naar het kapitaaldekkingsstelsel. Voor deze pensioenen is in het verleden geen vermogen opgebouwd. Defensie gaat nu over naar het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP), waardoor er r 8,7 miljard euro gestort moet worden (0,7% bbp). Deze storting vergroot het overheidstekort in 2026 en is door zowel het CBS als de Commissie als een eenmalige gebeurtenis (een zogenaamde 'one-off') aangemerkt. Ook de afdrachten aan de Europese Unie zijn in 2026 eenmalig hoger.

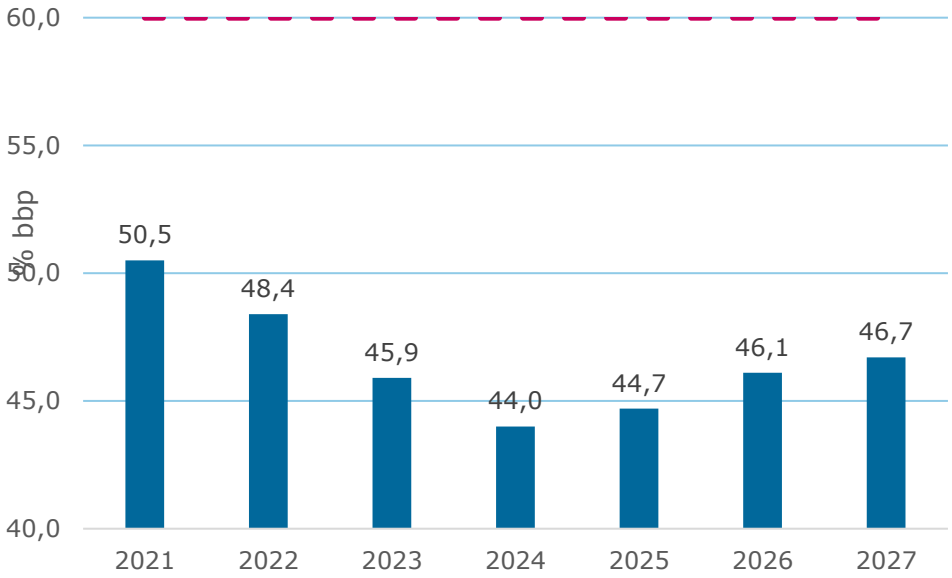
Figuur 2: Realisatie en raming EMU-saldo

Bron: CBS en CPB

Het niveau van de Nederlandse EMU-schuld blijft de komende jaren naar verwachting onder de referentiewaarde van 60% bbp. Voor dit jaar wordt de overheidsschuld geraamd op 46,1% van het bbp. In 2027 loopt dit op naar 46,7% van het bbp. Figuur 3 laat de realisaties van de afgelopen jaren en de verwachtingen voor dit en het komende jaar zien.

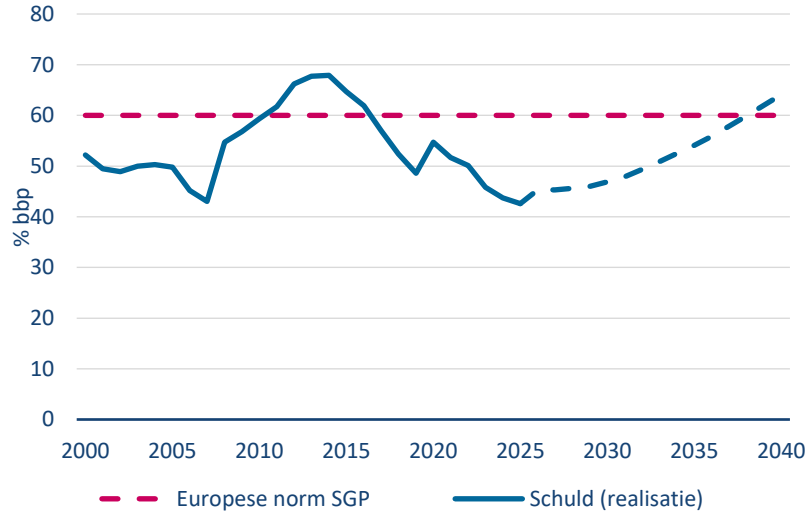
Figuur 3: Realisatie en raming EMU-schuld

Bron: CBS en CPB

Het CPB raamt dat het tekort en de schuld op de (middel)lange termijn verslechteren. In maart 2026 (CEP) raamde het CPB dat het tekort bij ongewijzigd beleid geleidelijk verslechtert, richting 4,4% bbp in 2040.[13] In 2040 zal de overheidsschuld zonder aanvullend beleid naar schatting uitkomen op 64,1% van het bbp (zie figuur 4). Dit laat zien dat het een blijvende inzet vergt van het huidige en toekomstige kabinetten om dit zo te houden. Op de lange termijn raamt het CPB dat de overheidsschuld zonder aanvullend beleid kan oplopen tot 137% bbp in 2060.[14] Dit komt onder andere door toenemende rentelasten, defensie-uitgaven en vergrijzingsgerelateerde uitgaven aan zorg en sociale zekerheid. Hoewel de toekomstige schuldontwikkeling omgeven is door onzekerheid, is er een duidelijke opwaartse trend zichtbaar. Zonder hervormingen nemen zowel de belastingdruk als overheidsuitgaven naar verwachting toe. Dit kabinet kiest daarom voor hervormingen in de sociale zekerheid en zorg, en een vermindering van het aantal ambtenaren. Ook komende kabinetten zullen stappen moeten zetten om de overheidsfinanciën blijvend gezond te houden.

Figuur 4: Ontwikkeling EMU-schuld t/m 2040 (o.b.v. CEP)

Bron: CBS en CPB

[13] CPB (2026). CEP 2026 – Verantwoording (link)
[14] CPB (2025). Overheidsschuld op lange termijn en de effecten van begrotingsregels (link)

Tabel 3: Overzicht overheidsfinanciën

Budgettaire projecties		2025	2025	2026	2027
Inkomsten	**ESA code**	**€ mld.**	**%bbp**	**%bbp**	**%bbp**
1. Belastingen op productie en import	D.2	131,4	11,2	11,3	11,3
2. Belastingen op inkomen, vermogen etc.	D.5	171,8	14,7	14,9	15,2
3. Sociale bijdragen	D.61	152,8	13,1	12,7	13,2
4. Overige inkomsten	(P.11+P.12+P.131)+D.39+D.4+D.7	49	4,2	4,1	4,1
5. Vermogensheffingen	D.91	4,5	0,4	0,4	0,4
6. Overige kapitaalinkomsten	D.92+D.99	0,7	0,1	0,1	0,1
7. Totale inkomsten (= 1+2+3+4+5+6)	TR	510,2	43,6	43,5	44,3
8. Waarvan: EU overdrachten	D.7EU+D.9EU	1,6	0,1	0,1	0,1
9. Totaal inkomsten anders dan overdrachten van de EU (= 7-8)		508,6	43,5	43,4	44,2
10. Inkomstenmaatregelen (incrementen, exclusief door EU gefinancierde maatregelen)		-5,1	-0,4	0,1	0,7
11. Eenmalige inkomsten opgenomen in de prognoses exclusief door EU gefinancierde maatregelen)		-0,7	-0,1	0,0	0,0
Uitgaven		**€ mld.**	**% bbp**	**% bbp**	**% bbp**
12. Beloning van werknemers	D.1	103,9	8,9	8,9	8,9
13. Intermediair verbruik	P.2	76,7	6,6	6,6	6,6
14. Rente-uitgaven	D.41	8,5	0,7	0,8	1,0
15. Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)	D.62	125,5	10,7	10,7	11,0
16. Sociale overdrachten in natura aangekochte marktproducten	D.632	124,3	10,6	10,8	10,9
17. Subsidies	D.3	15,6	1,3	1,3	1,5
18. Overige uitgaven	D.29+(D.4-D.41)+D.5+D.7+ D.8	25,4	2,2	2,3	2,1
19. Bruto-investeringen in vaste activa	P.51	41,0	3,5	3,6	3,8
20. Waarvan: nationaal gefinancierde overheidsinvesteringen		41,0	3,5	3,6	3,8
21. Kapitaaloverdrachten	D.9	8,4	0,7	1,3	0,7
22. Overige kapitaaluitgaven	P.52+P.53+NP	-0,3	0,0	0,0	0,0
23. Totale uitgaven (= 12+13+14+15+ 16 +17+18+19+21+22)	TE	529,1	45,2	46,2	46,4
24. Waarvan: Uitgaven gefinancierd door EU overdrachten (= 8)	D.7EU+D.9EU	1,6	0,1	0,1	0,1
25. Nationaal gefinancierde uitgaven (23-24)		527,5	45,1	46,1	46,4
26. Nationale cofinanciering van programma's gefinancierd door de Unie		0,3	0,0	0,0	0,0
27. Conjuncturele component van werkloosheidsuitkeringen		0,8	0,1	0,1	0,1
28. Eenmalige uitgaven inbegrepen in de projecties (niveaus, exclusief EU gefinancierde maatregelen)		0,0	0,0	0,7	0,0
29. Netto nationaal gefinancierde primaire uitgaven (voor inkomstenmaatregelen) (= 25-26-27-28-14)		518,0	44,3	44,4	45,3
Netto primaire uitgavengroei		**%g**	**%g**	**%g**	**%g**
30. Netto nationaal gefinancierde primaire uitgavengroei			7,5	4,9	4,7
Balansen		**€ mld.**	**%bbp**	**%bbp**	**%bbp**
31. Netto overschot/tekort(= 7-23)	B.9	-18,9	-1,6	-2,7	-2,2
Netto overschot/tekort per sub sector[15]		**€ mld.**	**%bbp**	**%bbp**	**%bbp**
31a. Rijksoverheid	B.9 (S.1311)	-20,2	-2,1	-2,9	-2,8
31b. Provincie	B.9 (S.1312)				
31c. Gemeente[16]	B.9 (S.1313)	-3,2	-0,3	-0,4	-0,2
31d. Sociale zekerheid[17]	B.9 (S.1314)	12,8	0,8	0,6	0,9
32. Primaire balans (= 31-14)	B.9-D.41p	-10,4	-0,9	-1,9	-1,2
Conjuncturele aanpassing					
33. Structureel saldo			-1,3	-1,6	-1,8
34. Structureel primair saldo			-0,6	-0,8	-0,8
Schuld		**€ mld.**	**%bpp**	**%bbp**	**%bbp**
35.Overheidsschuld		523,7	44,7	46,1	46,7
36. Verandering in schuld		32,5	0,7	1,4	0,5
37. Bijdragen aan verandering in schuld		**€ mld.**	**%bbp**	**%bbp**	**%bbp**
38. Primair saldo (= minus 32)			0,9	1,9	1,2
39. Sneeuwbaleffect			-1,4	-1,1	-1
40. Rentebetalingen (=14)			0,7	0,8	1
41. Groei			-0,7	-0,6	-0,6
42. Inflatie (HICP)			-1,4	-1,4	-1,4
43. Stock-flow aanpassing (= 36-38-39)			1,2	0,7	0,3
		%	**%**	**%**	**%**
44. Impliciete rente op schuld			1,7	2,0	2,2
Defensie		**€ mld.**	**%bbp**	**%bbp**	**%bbp**
45. Totale defensie uitgaven	COFOG 2	22,4	1,9	2,0	2,1
46. Waarvan investeringen	COFOG 2, P.51g	2	0,2	0,2	0,2

[16] Gemeenten en provincies worden niet afzonderlijk geraamd. Dit getal betreft alle lokale overheden.
[17] Betreft sociale fondsen als geraamd door het CPB.

HOOFDSTUK 4:
DOELSTELLINGEN INKOMSTEN EN UITGAVEN

Hoofdstuk 4 bevat een overzicht van de inkomsten en uitgaven volgens de ramingen van het ministerie van Financiën. Ook bespreekt het de ramingen van het EMU-saldo en de EMU-schuld uit de Miljoenennota en legt het de verschillen met de CPB-ramingen in de ontwerpbegroting uit.

Uitgaven

De totale uitgaven relevant voor het EMU-saldo zijn 481,2 miljard euro in 2026 en stijgen naar 516,8 miljard euro in 2027. De inkomsten zijn 453,7 miljard euro in 2026 en 481,2 miljard euro in 2027. Omdat de uitgaven meer stijgen dan de inkomsten, neemt het tekort op basis van de raming van het Ministerie van Financiën toe van –2,3% bbp in 2026 naar –2,9% bbp in 2027. Het oplopende tekort werkt door in de schuld, die naar verwachting toeneemt van 45,6% bbp in 2026 naar 46,9% bbp in 2027. Verdere budgettaire kerngegevens zijn in tabel 4a weergegeven.

Tabel 4a: Budgettaire kerngegevens

(in miljarden euro, tenzij anders aangegeven)	2025	2026	2027
Inkomsten (belastingen en sociale premies)	432,5	453,7	481,2
Reguliere netto-uitgaven binnen het uitgavenkader	424,2	450,7	488,7
Overige netto-uitgaven en correcties relevant voor het EMU-saldo	22,9	30,5	28,1
Totale netto-uitgaven relevant voor het EMU-saldo	447,1	481,2	516,8
EMU-saldo centrale overheid	-14,6	-27,5	-35,6
EMU-saldo decentrale overheden	-4,2	-1,1	-1,1
EMU-saldo collectieve sector	-18,7	-28,6	-36,7
EMU-saldo collectieve sector (in procenten bbp)	-1,6%	-2,3%	-2,9%
EMU-schuld collectieve sector	523,5	558,1	599,6
EMU-schuld collectieve sector (in procenten bbp)	44,4%	45,6%	46,9
Bruto binnenlands product (bbp)	1.176,3	1.224	1.278

Bron: Ministerie van Financiën

Verschil raming saldo en schuld Miljoenennota en ontwerpbegrotingsplan

De CPB-raming voor het EMU-saldo verschilt van de raming van het ministerie van Financiën in de Miljoenennota 2027. Tabel 4b toont de verschillen tussen de CPB-raming in deze ontwerpbegroting en de raming van Financiën in de Miljoenennota. Beide ramingen zijn op basis van het macro-economische beeld uit de Macro-Economische Verkenning 2027 (MEV). De kabinetsraming is gebaseerd op de departementale begrotingen en de belastingraming van het ministerie van Financiën, terwijl het CPB een onafhankelijke raming maakt en andere uitgangspunten kan hanteren. In 2026 is de CPB-raming van het EMU-saldo negatiever dan de kabinetsraming. In 2027 is de CPB-raming juist positiever. Met name op het gebied van onderuitputting hanteert het CPB andere uitgangspunten: het CPB verwacht in 2026 minder onderuitputting dan verwerkt is in de begroting en in 2027 juist meer onderuitputting. Daarnaast zijn er kleine verschillen op het gebied van de belasting- en premie-inkomsten. De verschillen in de post 'Saldo decentrale overheden en overige verschillen' worden voor 2026 vooral verklaard door een negatievere raming van het saldo decentrale

overheden door het CPB. Voor 2027 wordt deze post vooral verklaard door een lagere raming van de uitgaven aan zorg en rente door het CPB.

Tabel 4b:Verschillenanalyse EMU-saldo tussen Miljoenennota en Ontwerpbegrotingsplan

In procenten bbp	2026	2027
EMU-saldo kabinet	**-2,3%**	**-2,9%**
Raming onderuitputting en overige beleidsmatige uitgaven-verschillen	-0,1%	0,5%
Verschil inkomsten	0,0%	0,1%
Saldo decentrale overheden en overige verschillen	-0,3%	0,1%
EMU-saldo CPB	**-2,7%**	**-2,2%**

Inkomsten

In 2026 ontvangt het Rijk naar verwachting 453,7 miljard euro aan belastingen en premies op EMU-basis. Daarvan zijn budgettair de loon- en inkomstenbelasting, omzetbelasting (btw), zorg-premies, premies volks- en werknemersverzekeringen en de vennootschapsbelasting het meest van belang. In 2026 nemen de inkomsten met 20,5 miljard euro toe ten opzichte van 2025. In tabel 4c is te zien dat deze toename grotendeels wordt gedreven door de endogene groei. De endogene groei is de groei die verklaard wordt door de algemene economische ontwikkeling. Het gaat hierbij om nominale groei, dat wil zeggen inclusief het effect van hogere prijzen. Deze bedraagt 15,5 miljard euro (3,6%). Hiermee blijft de endogene groei van de ontvangsten achter bij de economische groei, die 4,6% bedraagt. Een belangrijke reden achter de lagere groei van de ontvangsten is de lage groei van de vennootschapsbelasting in 2026. Bedrijven betalen in 2026 belasting over hun behaalde winst in 2025. Deze 'afrekening' is lager uitgevallen dan vorig jaar het geval was. Daarnaast is bij de opbrengst uit enkele indirecte belastingen in het autodomein (brandstofaccijnzen, Bpm) sprake van endogene krimp. Dit hangt samen met hoge brandstofprijzen. Fiscale beleidswijzigingen dragen in 2026 5,0 miljard euro bij. De belangrijkste maatregelen zijn het afschaffen van het lage btw-tarief op logies (exclusief kamperen), de verlaging per 1 januari 2026 van de korting op brandstofaccijnzen, en een verwacht anticipatie-effect op de introductie van nieuwe fiscale regels voor zakelijke lease-auto’s per 1 januari 2027.

De belasting- en premieontvangsten groeien naar verwachting in 2027 verder met 27,5 miljard euro. De endogene groei bedraagt in dat jaar 20,6 miljard euro (4,5%), waarmee deze de economische groei van 4,4% overstijgt. De belangrijkste bijdrage aan de belastingontvangsten komt voort uit de relatief hoge stijging van de contractlonen (3,7%), wat leidt tot hogere opbrengsten in de loonheffing. De volumegroei van de particuliere consumptie is beperkt (0,9%) maar omdat dit samengaat met relatief hoge inflatie (2,7%) nemen de btw-opbrengsten alsnog toe in lijn met de nominale economische groei. Bij de brandstofaccijnzen en de BPM wordt na de krimp in 2026 weer uitgegaan van een positieve endogene groei in 2027, maar dit is sterk afhankelijk van de verdere ontwikkeling van de brandstofprijzen, die erg onzeker zijn. Beleidswijzigingen leiden tot een extra groei van de belastinginkomsten met 6,9 miljard euro. Dit wordt grotendeels verklaard door de ver-hoging van de inkomstenbelasting en de premies werknemersverzekeringen in het kader van de vrijheidsbijdrage.

Tabel 4c: Budgettaire kerngegevens: belasting- en premie-inkomsten

(in miljarden euro, tenzij anders aangegeven)	2025	2026	2027
Belastingen en premies volksverzekeringen op EMU-basis	331,3	348,5	367,4
waarvan belastingen	285,8	305,9	317,7
waarvan premies volksverzekeringen	45,5	42,6	49,7
Premies Werknemersverzekeringen (incl. Zvw)	41,0	44,4	48,3
Premies zorgverzekeringswet	60,9	60,9	65,6
Totaal	**433,2**	**453,7**	**481,2**
Mutatie		20,5	27,6
waarvan endogene groei		15,5	20,6
waarvan beleid		5,0	6,9
Endogene mutatie (in %)		3,6%	4,5%
Waardeontwikkeling BBP (in %)		4,6%	4,4%

Bron: Ministerie van Financiën

HOOFDSTUK 5:
DISCRETIONAIRE INKOMSTENMAATREGELEN

Hoofdstuk 5 geeft een update van de discretionaire inkomstenmaatregelen. Tevens wordt een overzicht gegeven van de hervormingen en investeringen zoals weergegeven in het Herstel- en Veerkrachtplan.

In tabel 5 wordt een overzicht gegeven van de totale discretionaire inkomstenmaatregelen per jaar. Dit overzicht omvat niet alleen de maatregelen die door dit kabinet zijn getroffen, maar ook maatregelen die door vorige kabinetten zijn genomen en nog effect hebben in de komende jaren.

Tabel 5a: Verwacht effect van discretionaire inkomstenmaatregelen

(in miljoenen euro, tenzij anders aangegeven)	Oneoff	2025	2026	2027
Accijns op lichte oliën	nee	-76,8	228,0	-101,6
Accijns van minerale oliën anders dan lichte olie	nee	-76,6	55,9	-46,8
Afvalstoffenbelasting	nee	0,0	0,0	3,0
Alcoholaccijns	nee	0,0	0,0	7,0
Bankbelasting	nee	0,0	0,0	0,0
Bieraccijns	nee	0,0	0,0	8,0
BPM	nee	586,4	557,1	-491,9
Belasting Caribisch Nederland	nee	-3,0	-2,0	-3,0
CBAM	nee	0,0	211,0	26,0
CO2-heffing glastuinbouw	nee	52,0	5,0	7,0
CO2-heffing industrie	nee	0,0	0,0	72,0
Dividendbelasting	nee	74,1	114,5	32,3
Dividendbelasting	ja	966	-483	0
Energiebelasting	nee	146,1	-200,8	263,5
ETS	nee	-254,0	88,0	-53,1
Inkomstenbelasting, box 1	nee	-1231,8	1489,5	4238,6
Inkomstenbelasting, box 2	nee	-84,7	-199,1	38,2
Inkomstenbelasting, box 2	ja	-5418,0	173,0	-157,0
Inkomstenbelasting, box 3	nee	-1787,0	454,1	-208,9
Inframarginale heffing	nee	-179,0	0,0	0,0
Kansspelbelasting	nee	102,0	100,0	0,0
Kolenbelasting	nee	0,0	0,0	77,0
Motorrijtuigenbelasting	nee	30,45	-146,3	104,5
Niet nader toe te rekenen	nee	0,0	0,0	0,0
Omzetbelasting	nee	-135,0	1195,0	190,1
Overdrachtsbelasting	nee	-184,6	45,4	226,4
Premies werknemersverzekeringen	nee	587,7	544,7	1960,5
Premies Zorgverzekeringswet	nee	1249,9	-3120,9	2512,5
Schenk en erfbelasting	nee	-14,6	54,4	9,4
Tabaksaccijns	nee	170,0	0,0	0,0
Vennootschapsbelasting	nee	1830,1	-1060,5	-183,0
Vennootschapsbelasting	ja	-1040,0	1040,0	0,0
Verbruiksbelasting	nee	0,0	0,0	41,0

Verhuurderheffing	nee	-399,0	-219,0	-14,0
Vliegbelasting	nee	24,0	13,0	210,0
Waterbelasting	nee	0,0	64,0	152,0
Wijnaccijns	nee	0,0	0,0	6,0

Bron: Ministerie van Financiën

Herstel- en Veerkrachtplan

Het Nederlandse Herstel- en Veerkrachtplan (HVP) bestaat uit een combinatie van hervormingen en investeringen ter waarde van 5,4 miljard euro. Nederland heeft inmiddels drie betaalverzoeken ingediend die door de Europese Commissie zijn goedgekeurd en uitbetaald. Daarmee heeft Nederland inmiddels 3 miljard euro ontvangen. In 2026 dient Nederland de laatste twee betaalverzoeken in. Nederland ontvangt geen leningen uit de Herstel- en Veerkrachtfaciliteit. In 2027 en later lopen er geen HVP-betalingen meer.

Tabel 5b: HVP subsidies

Ontvangsten van HVP-subsidies	**2020** **% bbp**	**2021** **% bbp**	**2022** **% bbp**	**2023** **% bbp**	**2024** **% bbp**	**2025** **% bbp**	**2026** **% bbp**
1. HVP subsidies zoals meegenomen in de ontvangst projecties		0,00%	0,00%	0,00%	0,12%	0,10%	0,24%
2. Ontvangsten van de HVP subsidies		0,00%	0,00%	0,00%	0,12%	0,10%	0,04%
Uitgaven gefinancierd door HVP-subsidies	**% bbp**	**% bbp**	**% bbp**	**% bbp**	**% bbp**	**% bbp**	**% bbp**
3. Totale lopende uitgaven	0,01%	0,05%	0,06%	0,09%	0,07%	0,05%	0,04%
4. Bruto vaste kapitaalformatie	0,00%	0,02%	0,02%	0,03%	0,02%	0,02%	0,01%
5. Andere kapitaaluitgaven	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
6. Totale kapitaaluitgaven	0,00%	0,02%	0,02%	0,03%	0,02%	0,02%	0,01%
Andere kosten gefinancierd door HVP-subsidies	**% bbp**	**% bbp**	**% bbp**	**% bbp**	**% bbp**	**% bbp**	**% bbp**
7. Verlaging van belastinginkomsten	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
8. Andere kosten met impact op ontvangsten	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
9. Financiële transacties	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%

Bron: Ministerie van Financiën

HOOFDSTUK 6:
LANDSPECIFIEKE AANBEVELINGEN

In dit hoofdstuk wordt een update gegeven van de voortgang van de investeringen en hervormingen die het kabinet heeft opgenomen in het FSP.

Als onderdeel van het Europees Semester beoordeelt de Commissie het beleid van lidstaten (sociaal, economisch, arbeidsmarkt, structureel en budgettair). De Commissie doet aan de hand hiervan elk jaar voorstellen voor landspecifieke aanbevelingen (LSA's) van de Raad. In dit ontwerpbegrotingsplan worden de investeringen en hervormingen gepresenteerd die deze landspecifieke aanbevelingen adresseren. Hierin wordt onderscheid gemaakt tussen lopende investeringen en hervormingen en investeringen en hervormingen die zijn aangekondigd in het coalitieakkoord 2026-2030, waarvoor geldt dat deze nog uitgewerkt moeten worden en die nog niet door het parlement zijn goedgekeurd.

In dit hoofdstuk worden maatregelen behandeld die ingaan op de structurele landspecifieke aanbevelingen teruggaand tot 2020 die volgens de jaarlijkse Commissiebeoordeling nog niet substantieel of volledig zijn geïmplementeerd of uitgevoerd.[18] Ook de gemeenschappelijke prioriteiten van de Unie worden geadresseerd.

Tabel 6a t/m 6d bevat een overzicht van de maatregelen per landspecifieke aanbeve-lingen gemeenschappelijke prioriteit. Het criterium voor opname is dat de maatregel bijdraagt aan de gemeenschappelijke prioriteit of aanbeveling maar nog niet volledig geïmplementeerd is. Volledig geïmplementeerde maatregelen uit het HVP zijn wel opgenomen. In bijlage 2 worden de maatregelen verder toegelicht.

Gemeenschappelijke prioriteit: Het verwezenlijken van een eerlijke groene en digitale transitie, met inbegrip van de klimaatdoelstellingen zoals vastgelegd in de Europese Klimaatwet

Het kabinet neemt verschillende maatregelen om een eerlijke groene en digitale transitie te stimuleren. Deze maatregelen adresseren de landspecifieke aanbevelingen met betrekking tot duurzame landbouw, randvoorwaarden verbeteren voor het elektriciteitsnet, energie-efficiëntie in de gebouwde omgeving en onderzoek en ontwikkeling.

Tabel 6a. Hervormingen en investeringen in het kader van een eerlijke groene en digitale transitie

Landspecifieke aanbeveling	Maatregelen (# correspondeert met de tabel in bijlage vier)
Duurzame landbouw 2025.4.4 Structurele maatregelen om overmatige stikstofdepositie en de verslechtering van de waterkwaliteit effectief aan te pakken, met name door verdere inzet op duurzame landbouw. Oudere LSA's 2024.4.2, 2023.4.4, 2022.4.5	Coalitieakkoord: • Investeringspakket voor de landbouw, natuur en stikstofaanpak (1) Update: Op 26 juni 2026 heeft het kabinet een samenhangend pakket voor Landbouw, Natuur en Stikstof gepresenteerd (Kamerbrief 36 800, nr. XIV-87). Hierin staan diverse maatregelen opgenomen gericht op het reduceren van stikstof, herstellen van de natuur, het weer mogelijk maken van vergunningsverlening en het realiseren van een toekomstbestendige agrarische sector. Ook staat hierin een indicatieve verdeling van de in het coalitieakkoord beschikbaar gestelde 20 miljard opgenomen. De komende periode wordt het voorliggende pakket verder uitgewerkt in wet- en regelgeving. Lopende maatregelen:

[18] Zie Country-specific recommendations database (europa.eu) voor 2023 en eerder.

	• Startpakket uit de ministeriële commissie economie en natuurherstel (MCEN) (2) Update: Van de maatregelen uit het startpakket is de stand van zaken: - Op 1 juni 2026 is de Subsidieregeling extensivering melkveehouderij opgesteld. Aanmelding staat open tot en met 27 januari 2027. - De Commissie heeft in juli 2026, in het kader van de notificatieprocedure, goedkeuring verleend aan de Vrijwillige beëindigingsregeling (Vbr). Het kabinet zal zo snel mogelijk besluiten over publicatie en openstelling in samenhang met de overige onderdelen van het pakket. - In juni 2026 zijn de bedrijfsspecifieke emissienormen voor de melkveehouderij aangekondigd. Voor de intensieve sectoren volgen deze in Q1 2027. - In juni 2026 zijn Rijk, Provincie Gelderland, gemeenten en waterschappen gestart met de aanpak Veluwe. • Omschakelprogramma 'duurzame landbouw' (3) Update: Het Omschakelprogramma Duurzame Landbouw heeft inmiddels vorm gekregen, onder andere via het structurele Investeringsfonds Duurzame Landbouw (IDL), waarmee boeren tegen gunstige financieringsvoorwaarden kunnen investeren in de omschakeling naar een duurzamere bedrijfsvoering. Voor het structurele fonds is €130,8 miljoen aan fondsvermogen, incl. uitvoeringskosten beschikbasar gesteld. Kamerstuk 30 252, nr. 170 • (addendum op) 7e actieprogramma Nitraatrichtlijn (4) Update: Het 7e actieprogramma Nitraatrichtlijn is grotendeels geïmplementeerd (veelal in regelgeving). Op dit moment wordt het 8e Actieprogramma Nitraatrichtlijn voorbereid. Naar verwachting zal het 8e Actieprogramma 1 juli 2027 worden vastgesteld. Dit is medegedeeld in de brief aan de Tweede Kamer op 22 mei jl. (Kamerbrief 33 037, nr. 645).
Transitie naar hernieuwbare energie 2025.4.1/4.2 Terugdringen van de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen door versnelde uitrol van hernieuwbare energie en verbeteren energie-efficiëntie. Oudere LSA's: 2024.4.1, 2023.4.2, 2022.4.2, 2020.3.4	Coalitieakkoord: • Continuering SDE++ na 2027 t/m 2032 (8 mld. per jaar) (5) • Wind op Zee: uitbreiding tot 40 GW in 2040 à budget van cumulatief 60 mld. tot 2055 (6) • Uitvoeringsmiddelen voor medeoverheden van € 800 mln. van 2031-2040 (7) • Crisiswet Netcongestie (8) Update: aan deze afspraak wordt uitvoering gegeven d.m.v. een wetgevingsprogramma "Stroomlijnen energieprojecten".

	Dit levert sneller resultaten op dan het maken van een geheel nieuwe wet. Lopende maatregelen: • Landelijke Actieprogramma Netcongestie (9) – *HVP* • Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (10) - *HVP* • Programma Energiehoofdstructuur (11) • Klimaat- en Energiefonds (12)
Energie-efficiëntie, met name in de gebouwde omgeving 2025.4.2 versnelling van de uitrol van hernieuwbare energie en verbetering van de energie-efficiëntie in de gebouwde omgeving. Oudere LSA's: 2023.4.3, 2022.4.3	Lopende maatregelen: • Programma Versnelling Verduurzaming Gebouwde Omgeving (PVGO) (13)
Vaardigheden t.b.v. de groene transitie 2025.5.4. Verhoog de deelname aan STEM-opleidingen door gerichte onderwijsondersteuning en loopbaanadvies, vooral voor vrouwen en studenten met een migratieachtergrond. Oudere LSA: 2023.4.5	Lopende maatregelen • Actieplan Groene en Digitale Banen (14)
Onderzoek en ontwikkeling (R&D) 2025.3.1 Verhoog publieke en private R&D gerichte steun op investeringen in sleuteltechnologieën. 2025.3.2 Pak het financieringstekort voor start-ups en scale-ups in een latere fase aan door gebruik te maken van beschikbare financieringsinstrumenten en door stimulansen te bieden om institutionele investeerders aan te trekken.	Coalitieakkoord: • Nationaal Agentschap voor Disruptieve innovatie (NADI) s(15) Update: Het kabinet maakt € 500 miljoen vrij voor de oprichting van NADI. Met die middelen zal de organisatie tijdelijke, probleemgedreven innovatieprogramma's opzetten waarbij de oplossing niet vooraf vaststaat. De ambitie is dat NADI begin 2028 volledig operationeel is. • Nationale investeringsinstelling (16) Update: Het kabinet heeft voor de oprichting van de Nationale Investeringsinstelling (NII) een initiële kapitaalstorting voorzien van circa € 3,3 miljard. De NII heeft als doel om de Nederlandse kapitaalmarkt te versterken en om het Nederlandse verdienvermogen te stimuleren door investeringen in innovatieve en technologische bedrijven en projecten, en internationale investeringen die bijdragen aan de Nederlandse economie, partnerschappen en economisch-strategische belangen. • Innovatie regionale campussen (17) Lopende maatregelen: • Investeringen in onderzoek en ontwikkeling vanuit het Nationaal Groeifonds (18) Update: Door bijstellingen in projecten zijn er middelen vrijgevallen binnen het fonds. Het Kabinet zal deze middelen gebruiken voor een bijzondere openstelling van het Nationaal Groeifonds gericht op het strategisch industriebeleid. Het beschikbare bedrag voor deze openstelling bedraagt € 375 miljoen. • Gerichte programma's op zes markten uit Industriebeleid met focus (19)
Overige maatregelen	Lopende maatregelen:

	• Strategie Digitale Economie: Generieke Instrumenten (20) • Strategie Digitale Economie: Specifieke Instrumenten (21) • Strategie Digitale Economie: Nationale Groeifonds (22) Subsidieregeling Publieke Laadinfrastructuur zwaar vervoer (SPULA) (23)

Gemeenschappelijke prioriteit: Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten

De gemeenschappelijke prioriteit van sociale en economische veerkracht adresseert dit kabinet met maatregelen die betrekking hebben op belastingheffing, de woningmarkt, de zorg, de arbeidsmarkt en het onderwijs. De relevante landspecifieke aanbevelingen die hierbij worden geadresseerd zijn o.a. het wegnemen van belemmeringen voor de woningbouw, het minder aantrekkelijk maken van flexibele of tijdelijke arbeidscontracten en basisvaardigheden op scholen verbeteren.

Tabel 6b. Hervormingen en investeringen in het kader van sociale en economische veerkracht

Landspecifieke aanbeveling	Maatregelen (# correspondeert met de tabel in bijlage vier)
Belastingsysteem 2024.1.3 De belastingheffing op de verschillende soorten inkomsten uit vermogen op één lijn brengen, onder meer om de bevoordeling van schulden van huishoudens te beperken. Oudere LSA's: 2023.1.5, 2022.1.4	Lopende maatregelen: • Belasten van inkomen uit vermogen (24)

Woningmarkt
2025.1.3 Harmoniseren van de belastingheffing op verschillende vormen van vermogensinkomen, onder meer om prikkels voor schuldfinanciering van woningbezit te verminderen.
2025.1.4 Verminderen van obstakels voor nieuwbouw door het vereenvoudigen van planvorming en vergunningverlening.
2025.1.5 Ondersteunen ontwikkeling van betaalbare particuliere huursector, onder meer door investeringen in deze sector aantrekkelijker te maken.
Oudere LSA's: 2024.1.4, 2023.1.6
	Coalitieakkoord:
	• Maatregelen t.b.v. beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen (25):
	  ○ Vereenvoudigingswet voor structurele vereenvoudiging van wet- en regelgeving
	  ○ Beperking bezwaarprocedures
	  ○ 30 grootschalige nieuwbouwlocaties
	  ○ Digitale planprocessen en fastlane voor prefabwoningen
	  ○ Vereenvoudiging en standaardisatie duurzaamheidsnormen en bouwregelgeving (waaronder prefab).
	  ○ Implementatie Wet regie Volkshuisvesting
	  ○ Verbetering financiële positie woningcorporaties
	  ○ Vermogenstoets instroom sociale huursector
	  ○ Wijziging Wet betaalbare huur m.o.o. investeringsklimaat huurmarkt
	  ○ Inperking zelfbewoningsplicht en opkoopbescherming
	  ○ Hervorming belasting- en toeslagenstelsel (incl. de huurtoeslag)
	
	Lopende maatregelen:
	• Aanwijzing grootschalige woningbouwlocaties en NOVEX gebieden (26)
	Update: aanwijzing van 10 additionele grootschalige woningbouwlocaties (bovenop de 21 bestaande nationaal grootschalige locaties) is in voorbereiding.

	• Financiële ondersteuning om sneller en betaalbaarder te kunnen bouwen (1 miljard per jaar tot en met 2035) (27) – *HVP* Update: tot en met 2035 is jaarlijkse 1 miljard beschikbaar voor investeringen in betaalbare woningen. • Wet Versterking regie Volkshuisvesting Versnellen en verkorten beroepsprocedures (28)- *HVP* Update: Per 1 juli 2026 is de Wvrv in werking getreden • Wet betaalbare huur: modernisering WWS, nieuwbouwopslag, afspraken met IVBN en corporatiesector over nieuwbouw middenhuur (100.000 woningen in totaal) (29) Update: Op 20 april jl. heeft het kabinet een Kamerbrief[19] verstuurd met het voornemen om de huurregulering op een aantal specifieke punten gericht te versoepelen. • Wetsvoorstel Hervorming Huurtoeslag ter ondersteuning betaalbaarheid in midden- en vrije huursector. (30) Update: Per 1 januari 2026 is de huurtoeslag op verschillende punten gewijzigd. Huishoudens in de midden- en vrije huursector kunnen nu ook huurtoeslag ontvangen indien zij daarvoor in aanmerking komen op basis van het inkomen.
Zorg 2025.1.6 Aanpakken van de verwachte stijging van leeftijdsgerelateerde uitgaven aan langdurige zorg door het stelsel kosteneffectiever te maken, onder meer via een doelmatiger toewijzing van voorzieningen. Oudere LSA's: 2024.1.5, 2020.1.2, 2022.3, 2023.3	Lopende maatregelen: • Tijdelijk extra personele capaciteit voor de zorg in crisistijd (Nationale Zorgreserve en Sector Plan plus) (31) - *HVP* • IC-opschaling (32) - *HVP* • Hoofdlijnenakkoord Ouderenzorg (2025-2028) (33) • Toekomstagenda zorg en ondersteuning voor mensen met een beperking (34) • Nationale dementiestrategie 2021 – 2030 (35) • Verbeteren en Verbreden van de Toets op het Basispakket (VVTB) (36) • Kennisinfrastructuur in de Langdurige zorg (37)
Arbeidsmarkt 2025.5.1 Maatregelen om prikkels voor het gebruik van flexibele of tijdelijke contracten te verminderen. 2025.5.2 Maatregelen om tekorten aan arbeid en vaardigheden aan te pakken, onder andere door: ongebruikt arbeidspotentieel te benutten, de mogelijkheden voor bij- en omscholing voor iedereen te versterken, en mobiliteit naar hoogproductieve sectoren en sectoren die verband houden met maatschappelijke uitdagingen te stimuleren. Oudere LSA's: 2024.3.1, 2024.3.2, 2023.3.1, 2023.3.2, 2023.3.3, 2022.3.3, 2022.3, 2022.3.2, 2022.3.1, 2022.3.5, 2020.2.2	Coalitieakkoord: • Talentenstrategie, waaronder een drie-jaar-pilot om actief en gericht uit het buitenland halen van goed geschoolde krachten in vooraf afgebakende sectoren (38) • Het concurrentiebeding moderniseren (39) • Nieuwe LLO-regeling gericht op tekortsectoren en kansrijke beroepen (40) • Hervorming van de transitievergoeding (41) • Een meer activerende WW (42) • Bijna gratis kinderopvang voor werkende ouders (43)

[19] Brief - Reactie op de procedurevergadering vaste commissie van VRO

	• Meer uniformeren gemeentelijk re-integratiebeleid (44) Lopende maatregelen: • Actieplan Groene en Digitale Banen (14) • Wet Meer Zekerheid Flexwerkers (45) - Update: In HVP opgenomen ter vervanging van maatregel 46 "Verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen". Op 7 juli stemde EK met voorstel in: Wet meer zekerheid flexwerkers (36.746) - Eerste Kamer der Staten-Generaal • Verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen (46) Update: s • Aanpak arbeidsmarktkrapte (47) • Actieplan aanpak van schijnzelfstandigheid (48) – *HVP* Update: Scopewijziging als onderdeel HVP goedbevonden door ECOFIN. Afgerond, met instemming EK op 16 juni 2026: Wet invoering rechtsvermoeden van arbeidsovereenkomst op basis van uurtarief (36.783) - Eerste Kamer der Staten-Generaal • Programma voor een inclusieve arbeidsmarkt (49) • Regionale Mobiliteitsteams/ Regionale Werkcentra (50) • Wet Breed Offensief (51) • Ontwikkelpaden (52) • SLIM-regeling (a. SLIM-mkb regeling en b. SLIM-scholingsregeling) (53) • Meer uren werkt! (54) • Van School naar Duurzaam werk (55) • Programma Simpel Switchen (56)
Onderwijs 2025.5.3 Verbeter basisvaardigheden, onder andere door het aanpakken van lerarentekorten en het bieden van gerichte ondersteuning aan achterstandsscholen. 2025.5.4 Verhoog de deelname aan STEM-opleidingen door gerichte onderwijsondersteuning en loopbaanadvies, met speciale aandacht voor vrouwen en leerlingen met een migratieachtergrond. Oudere LSA's: 2024.3.3	Coalitieakkoord: • Aanpakken leerachterstanden (57) • Staatscommissie leerprestaties (58) Lopende maatregelen: • Actieplan Groene en Digitale Banen (14) • Nieuwe kerndoelen basisvaardigheden primair onderwijs en onderbouw voortgezet onderwijs (59) Update: Sinds augustus 2026 staan de eerste nieuwe kerndoelen in de wet. Dit zijn de (functionele) kerndoelen Nederlands, rekenen en wiskunde en Friese taal en cultuur. • Nieuwe examenprogramma's bovenbouw voortgezet onderwijs (60) • Subsidieregeling Verbetering basisvaardigheden (61) Update: De subsidie Verbetering basisvaardigheden wordt vanaf januari 2027 vervangen door structurele bekostiging voor de verbetering van de basisvaardigheden. • Gerichte bekostiging basisvaardigheden (62)

	• Toevoegen van het evidence-informed werken aan de wettelijke deugdelijkheids-eisen funderend onderwijs (63) • Stimulering leerlingvolgsystemen in de onderbouw vo (64) • BoekStart en de Bibliotheek op school (65) • Extra ruimte voor kwalitatief goede leraren in het Onderwijsakkoord (66) • Regeling zij-instroom (67) • Regeling SOOL (subsidie onderwijspersoneel opleiding tot leraar) (68) Update: De regeling Onderwijspersoneel Opleiding tot Leraar (SOOL-mbo) vervangt de Instructeursbeurs mbo, die per 1 januari 2026 is beëindigd. De SOOL-mbo subsidie ondersteunt mbo-instellingen bij het opleiden van instructeurs tot docent. • Regeling statushouders en de stap naar de klas (69) • Verhoging salarissen van leraren in het primair onderwijs (70) • Verlagen werkdruk (71) • Professionalisering leraren, schoolleiders en ondersteunend personeel (72) • Regeling onderwijskansen voortgezet onderwijs (73)
Overige maatregelen	Lopende maatregelen • Wet toekomst pensioenen (74) – *HVP* • Project Beethoven (75)

Gemeenschappelijke prioriteit: Energiezekerheid

Het kabinet neemt maatregelen om energiezekerheid te verbeteren door in te zetten op meer energieonafhankelijkheid en duurzame energieproductie. Relevante maatregelen zijn bijvoorbeeld het Landelijke Actieprogramma Netcongestie en de voorgenomen crisiswet Netcongestie.

Tabel 6c. Hervormingen en investeringen in het kader van Energiezekerheid

Landspecifieke aanbeveling	Maatregelen (# correspondeert met de tabel in bijlage vier)
Elektriciteitsnet 2025.4.3 Verminderen van netcongestie door verhogen transmissie- en distributiecapaciteit, flexibiliteitsoplossingen te implementeren, grensoverschrijdende handel te maximaliseren en vereenvoudigen vergunningsprocedures. Oudere LSA's: 2024.4.1, 2023.4.2, 2022.4.2	Coalitieakkoord: • Crisiswet Netcongestie (8) Lopende maatregelen: • Landelijke Actieprogramma Netcongestie (9) – *HVP*
Energie-efficiënte, met name in de gebouwde omgeving 2025.4.2 versnelling van de uitrol van hernieuwbare energie en verbetering van de energie-efficiëntie in de gebouwde omgeving. 2023.4.3 2022.4.3	
Overige maatregelen	• Wet bestrijden Energieleveringscrisis (76) • Aanpassing Wet Voorraadvorming Aardolieproducten (77) • CER/NIS (78) Update: De Cyberbeveiligingswet en Wet weerbaarheid kritieke entiteiten vanaf 15 augustus 2026 van kracht. De Cyberbeveiligingswet implementeert de Europese

	NIS2-richtlijn in Nederland en de Wet weerbaarheid kritieke entiteiten implementeert de Europese CER-richtlijn in Nederland. • Waterstof (79) Update: Het kabinet heeft op 22 mei jl. met een nota van wijziging het budget voor de elektrolysetender in 2026 verhoogd van 500 naar 780 miljoen (link).

Gemeenschappelijke prioriteit: Opbouw van defensiecapaciteiten

Samen met andere landen zet Nederland in op meer strategische zelfstandigheid en samenwerking bij transport, productie en industrie op het terrein van defensie. Zo brengt het kabinet de defensie-uitgaven in lijn met de NAVO-doelstelling. Nederland blijft ook deelnemen aan het vergroten van de NAVO-capaciteit op het grondgebied van NAVO-lidstaten en internationale missies.

Tabel 6d. Hervormingen en investeringen in het kader van de opbouw van de defensiecapaciteiten

Landspecifieke aanbeveling	Maatregelen (# correspondeert met de tabel in bijlage vier)
Overige maatregelen 2025.1.1 verhogen van defensie- en veiligheidsuitgaven met waarborging van de houdbaarheid overheidsschuld	• Investeringen 2024-2028 ○ Defensiebreed materieel €10,96 mld. (80) ○ Maritiem materieel €13,98 mld. (81) ○ Land materieel €16,7 mld. (82) ○ Lucht materieel €14,85 mld. (83) ○ Infrastructuur en Vastgoed €8,83 mld. (84) ○ IT €9,13 mld. (85)

Investeringsbehoeften voor de gemeenschappelijke prioriteiten

Lidstaten worden volgens de vereisten voor het plan gevraagd om investeringsbehoeften te rapporteren die gerelateerd zijn aan de gemeenschappelijke prioriteiten van de Unie. Voor de gemeenschappelijke prioriteiten wordt aan de belangrijkste investeringsbehoefte voldaan door de gerelateerde maatregelen in Tabel 6e. Het is niet mogelijk om een inschatting te maken van de investeringsbehoefte in algemene zin.

Tabel 6e. Overige benodigde investeringen.

Gemeenschappelijke prioriteit	Beschrijving van investeringsbehoefte
Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet	Zie Tabel 6a
Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	Zie Tabel 6b
Energiezekerheid	Zie Tabel 6c
Waar nodig, de opbouw van defensiecapaciteiten	Zie Tabel 6d

HOOFDSTUK 7:
VERDELINGSEFFECTEN VAN DE BELANGRIJKSTE MAATREGELEN OP HET GEBIED VAN INKOMSTEN EN UITGAVEN

Dit hoofdstuk geeft een gedetailleerd overzicht van de koopkrachtontwikkeling in 2027 als gevolg van de belangrijkste maatregelen op het gebied van inkomsten en uitgaven.

Het kabinet heeft middelen beschikbaar gesteld voor de verbetering van de koopkracht van huishoudens. Het kabinet is uitgegaan van de volgende technische invulling: een verhoging van de arbeidskorting met 173 euro en een verlaging van de belastingtarieven in de eerste en tweede schijf met 0,06%. De koopkracht van huishoudens ontwikkelt zich in 2027 met – 0,1%. In 2027 is het armoedecijfer 2,6%. Daarmee voorkomt het kabinet dat de armoede stijgt ten opzichte van 2026. De kinderarmoede daalt van 2,4% in 2026 naar 2,3% in 2027. Tabellen 9a en 9b geven een gedetailleerd overzicht van de koopkrachtontwikkeling en de armoedecijfers.

Tabel 9a: Koopkrachtontwikkeling voor verschillende groepen huishoudens (%)

Koopkrachtontwikkeling	2027
1e (<=107% WML)	0,2%
2e (107-173% WML)	0,0%
3e (173-257% WML)	-0,1%
4e (257-381% WML)	-0,2%
5e (>381% WML)	-0,2%
Inkomensbron	
Werkenden	-0,2%
Uitkeringsgerechtigden	-0,1%
Gepensioneerden	0,3%
Huishoudtype	
Tweeverdieners	-0,1%
Alleenstaanden	-0,1%
Alleenverdieners	-0,2%
Huishoudens met kinderen	-0,1%
Huishoudens zonder kinderen	-0,2%
Alle huishoudens	-0,1%

Bron: CPB

Tabel 9b: Ontwikkeling aantal personen en kinderen in armoede (%)

Aandeel armoede	2024	2025	2026	2027
Personen	3,1%	3,0%	2,6%	2,6%
Kinderen	2,8%	2,6%	2,4%	2,3%

Bron: CPB

BIJLAGE 1:
METHODOLOGISCHE ASPECTEN, MET INBEGRIP VAN DE GERAAMDE EFFECTEN VAN GEAGGREGEERDE BEGROTINGSMAATREGELEN OP DE ECONOMISCHE GROEI

Tabel B1 Methodologische aspecten

Technische raming	Stappen voor het budgettaire proces waarvoor het gebruikt is	Belangrijke kenmerken van gebruikt model/ techniek
SAFFIER III	macrovoorspelling voor de Nederlandse economie op korte en middellange termijn	macro-econometrisch model
MIMOSI	ramingen koopkracht, loonkosten, sociale zekerheid en loon- en inkomstenheffing	microsimulatiemodel
MICSIM	raming beleidseffecten op structureel arbeidsaanbod	algemeen evenwichtsmodel
TAXUS	korte en middellange termijnramingen van belastingen (m.u.v. loon- en inkomstenbelasting en zorgpremies)	detailraming belastingontvangsten
ZOEM	raming werkgelegenheid zorg, zorguitgaven en zorgpremies	rekenkundig model voor werkgelegenheid zorg en voor zorguitgaven op korte en middellange termijn
EMU model	raming van werkgelegenheid overheid en collectieve uitgaven en inkomsten m.u.v. belastingen, zorg en sociale zekerheid	gedetailleerd rekenkundig model voor werkgelegenheid overheid en voor totale overheidsfinanciën op korte en middellange termijn
EVIEWS in combinatie met software van de EC	raming output gaps	econometrisch model

Instrumenten voor modellering zijn gebruikt:

- bij het opstellen van macro-prognoses
- bij het ramen van inkomsten en uitgaven bij een scenario van ongewijzigd beleid
- bij het ramen van de verdelingseffecten van de belangrijkste maatregelen op het gebied van inkomsten en uitgaven
- bij het kwantificeren van de in de ontwerpbegroting op te nemen maatregelen inzake inkomsten en uitgaven
- bij het onderzoek naar de doelgerichtheid van de hervormingen in het ontwerpbegrotingsplan ten aanzien van de streefdoelen van de Unie-strategie voor groei en werkgelegenheid en de landspecifieke aanbevelingen.

BIJLAGE 2: UITWERKING MAATREGELEN LANDSPECIFIEKE AANBEVELINGEN

In deze bijlage wordt toelichting gegeven op de verschillende hervormingen en investeringen die in het budgettair structureel plan genoemd worden (in Hoofdstuk 6). De hervormingen zijn geclusterd per thema. De nummers in Tabel A8 corresponderen met de nummers in de toelichting onder de tabel.

Tabel B2: Hervormingen en investeringen

Hervormingen/investeringen		HVP/MFK[20]	LSA[21]	Gemeenschappelijke prioriteit[22]
Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet				
Duurzame landbouw				
1.	(Coalitieakkoord) Investering: investeringspakket voor de landbouw, natuur en stikstof-aanpak	-	2025 4.4	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet
2.	Hervorming: Startpakket uit de ministeriële commissie economie en natuurherstel (MCEN)	-	2025 4.4	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet
3.	Investering: omschakelprogramma 'duurzame landbouw'	-	2024.4.2 2023.4.4 2022.4.5	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet
4.	Hervorming: (addendum op) 7e actieprogramma Nitraatrichtlijn	-	2025 4.4	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet
Transitie naar hernieuwbare energie				
5.	(Coalitieakkoord) Investering: Continuering SDE++ na 2027 t/m 2032 (8 mld. per jaar)	-	2025.4.1/4.2 2023.4.2 2022.4.2 2020.3.4,	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet
6.	(Coalitieakkoord) Investering: Wind op Zee uitbreiding tot 40	-	2025.4.1/4.2 2023.4.2	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie

[20] Indien de maatregel tevens onderdeel is van (i) het Nederlandse herstel- en veerkrachtplan of (ii) het MFK-Partnerschapsovereenkomst. Voor HVP-maatregelen wordt tussen de haakjes verwezen naar het nummer in de herziene Annex van het Raaduitvoeringsbesluit.

[21] Conform de richtlijnen van de Europese Commissie wordt gereageerd op de landspecifieke aanbevelingen die 'relevant' zijn. Dat wil zeggen, de structurele (niet-budgettaire) aanbevelingen teruggaand tot 2019 die volgens de jaarlijkse Commissiebeoordeling geen 'substantiële' of 'volledige' vooruitgang of implementatie hebben, zie Country-specific recommendations database (europa.eu) voor 2023 en eerder.

[22] De gemeenschappelijke prioriteiten van de Unie cf. Artikel 13(c) Verordening 2024/1263, (i) het verwezenlijken van een eerlijke groene en digitale transitie, met inbegrip van de klimaatdoelstellingen zoals vastgelegd in Verordening (EU) 2021/1119 ("Europese Klimaatwet"), (ii) sociale en economische veerkracht, met inbegrip van de Europese pijler van sociale rechten, (iii) energiezekerheid en (iv) waar noodzakelijk, de opbouw van defensievermogens.

	GW in 2040 (cumulatief 60 mld. tot 2055)		2022.4.2 2020.3.4,	met de Europese Klimaatwet
7.	(Coalitieakkoord) Investering: Uitvoeringsmiddelen voor medeoverheden van € 800 mln. van 2031-2040	-	2025.4.1/4.2 2023.4.2 2022.4.2 2020.3.4,	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet , Energiezekerheid
8.	(Coalitieakkoord) Hervorming: Crisiswet Netcongestie		2025.4.3	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet , Energiezekerheid
9.	Hervorming: Landelijk Actieprogramma Netcongestie	HVP (C8-R1)	2025.4.3 2024.4.1 2023.4.2 2022.4.2 2020.3.4	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet , Energiezekerheid
10.	Investering: Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat	HVP (C8-R1)	2024.4.1 2023.4.2 2022.4.2 2020.3.4	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet
11.	Investering: Programma Energiehoofdstructuur	-	2024.4.1 2023.4.2 2022.4.2 2020.3.4	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet
12.	Investering : Klimaat- en Energiefonds	-	2023.4.2 2022.4.2 2020.3.4	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet
Energie-efficiëntie, met name in de gebouwde omgeving				
13.	Hervorming: Programma Versnelling Verduurzaming Gebouwde Omgeving (PVGO)	-	2023.4.3 2022.4.3	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet
Vaardigheden t.b.v. de groene transitie				
14.	Hervorming: Actieplan Groene en Digitale Banen		2025.5.4. 2023.4.5	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten; een eerlijke digitale transitie; Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de

				Europese Klimaat-wet
Onderzoek en ontwikkeling (R&D)				
15.	(Coalitieakkoord) Investering: (NADI) Nationaal Agentschap voor Disruptieve Innovatie		2025.3.1 2025.3.2	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet
16.	(Coalitieakkoord) Investering: Nationale investeringsinstelling (eenmalige storting van 3-5 mld.)		2025.3.1 2025.3.2	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet
17.	(Coalitieakkoord) Investering: Innovatie regionale campussen (100 mln. EUR structureel)		2025.3.1 2025.3.2	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet
18.	Investering: Investeringen in onderzoek en ontwikkeling en kennisontwikkeling vanuit het Nationaal Groeifonds (in totaal wordt via het NGF 11 mld. EUR geïnvesteerd)	-	2025.3.1 2025.3.2	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet
19.	Gerichte programma's van het industriebeleid: extra inzet op 6 markten op basis van de NTS en groeimarktenanalyse.		2025.3.1	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet
Overige maatregelen				
20.	Investering: Strategie Digitale Economie: Generieke Instrumenten	-		Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet
21.	Investering: Strategie Digitale Economie: Specifieke Instrumenten	-		Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet
22.	Investering: Strategie Digitale Economie: Nationaal Groeifonds	-		Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet
23.	Investering: Subsidieregeling Publieke Laadinfrastructuur zwaar vervoer (SPULA)		2022.4.4	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet
Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten				
Belastingsysteem				

24.	Hervorming: belasten van inkomen uit vermogen	-	2024.1.3 2023.1.5 2022.1.4	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
Woningmarkt				
25.	(Coalitieakkoord) Hervorming: maatregelen t.b.v. beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen	HVP (C3.1 R3-1, C3.1 R3-2, R3-4)	2025.1.4 2025.1.5 2025.1.5 2024.1.4 2023.1.6	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
26.	Hervorming: Aanwijzing grootschalige woningbouwlocaties en NOVEX gebieden	-	2024.1.4, 2023.1.6	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
27.	Investering: Financiële ondersteuning om sneller en betaalbaarder te kunnen bouwen (1 miljard jaarlijks tot en met 2035)	HVP (C3.1 R3-1, C3.1 R3-2)	2024.1.4 2023.1.6	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
28.	Hervorming: Wet Versterking regie Volkshuisvesting Versnellen en verkorten beroepsprocedures	HVP (C3.1 R3-4)	2024.1.4 2023.1.6	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
29.	Hervorming: Wet betaalbare huur: modernisering WWS, nieuwbouwopslag, afspraken met IVBN en corporatiesector over nieuwbouw middenhuur (100.000 woningen in totaal)	-	2024.1.4 2023.1.6	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
30.	Hervorming: Wetsvoorstel Vereenvoudiging Huurtoeslag	-	2024.1.4 2023.1.6	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
Zorg				
31.	Hervorming: Tijdelijk extra personele capaciteit voor de zorg in crisistijd (Nationale Zorgreserve en Sector Plan plus)	HVP (C5.1 I1-3)	2020.1.2 2022.3 2023.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
32.	Hervorming: IC-opschaling	HVP (C5.1 I2)	2020.1.2 2022.3 2023.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
33.	Hervorming: Ouderenzorg (Hoofdlijnen-akkoord kabinet-Schoof)	-	2024.1.5	-

34.	Hervorming: Toekomstagenda zorg en ondersteuning voor mensen met een beperking	-	2024.1.5	-
35.	Hervorming: Nationale dementiestrategie 2021 – 2030	-	2024.1.5	-
36.	Hervorming: Verbeteren en Verbreden van de Toets op het Basispakket (VVTB or 'improving and broadening the assessment of the Dutch basic benefit package')	-	2024.1.5	-
37.	Hervorming: Kennisinfrastructuur in de Langdurige zorg	-	2024.1.5	-
Arbeidsmarkt				
38.	(Coalitieakkoord) Hervorming: Talentenstrategie, waaronder een drie-jaar-pilot om actief en gericht uit het buitenland halen van goed geschoolde krachten in vooraf afgebakende sectoren		2025.5.2 2024.3.1 2023.3.1 2022.3.3 2022.3.2 2022.3.1 2020.2.2	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
39.	(Coalitieakkoord) Hervorming: Het concurrentiebeding moderniseren		2025.5.2 2024.3.1 2023.3.1 2022.3.3 2022.3.2 2022.3.1 2020.2.2	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
40.	(Coalitieakkoord) Investering: een nieuwe LLO-regeling gericht op tekortsectoren en kansrijke beroepen, invoeren van een stelsel van individuele leerrechten		2025.5.2 2024.3.1 2023.3.1 2022.3.3 2022.3.2 2022.3.1 2020.2.2	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
41.	(Coalitieakkoord) Hervorming: Transitievergoeding		2025.5.2 2024.3.1 2023.3.1 2022.3.3 2022.3.2 2022.3.1 2020.2.2	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
42.	(Coalitieakkoord) Hervorming: een meer activerende WW		2025.5.2 2024.3.1 2023.3.1 2022.3.3 2022.3.2 2022.3.1 2020.2.2	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
43.	(Coalitieakkoord) Hervorming: Bijna gratis kinderopvang voor werkende ouders		2025.5.2 2024.3.1 2023.3.1 2022.3.3 2022.3.2	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten

			2022.3.1 2020.2.2	
44.	(Coalitieakkoord) Hervorming: Meer uniformeren gemeentelijk re-integratiebeleid		2025.5.2 2024.3.1 2023.3.1 2022.3.3 2022.3.2 2022.3.1 2020.2.2	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
14.	Hervorming: Actieplan Groene en Digitale Banen		2025.5.2 2023.4.5	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten; een eerlijke digitale transitie; Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet
45.	Hervorming: Meer zekerheid flexwerkers		2025.5.1 2024.3.1 2023.3.1 2022.3.3 2022.3.2 2022.3.1 2020.2.2	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
46.	Hervorming: Verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen	HVP (C4.1 R2-1)	2025.5.1 2024.3.1 2023.3.1 2022.3.3 2022.3.2 2022.3.1 2020.2.2	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
47.	Hervorming: Aanpak Arbeidsmarktkrapte		2025.5.2 2024.3.1 2023.3.1 2022.3.3 2022.3.2 2022.3.1 2020.2.2	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
48.	Hervorming: Actieplan aanpak van schijnzelfstandigheid	HVP (C4.1 R4)	2025.5.1 2024.3.1 2023.3.1 2022.3.3 2022.3.2 2022.3.1 2020.2.2	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
49.	Hervorming: Programma voor een inclusieve arbeidsmarkt		2025.5.2 2024.3.2 2023.3.3 2023.3.2 2022.3.5 2022.3.4	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten

50.	Hervorming: Regionale Mobiliteitsteams/ Regionale Werkcentra		2025.5.2 2024.3.2 2023.3.3 2023.3.2 2022.3.5 2022.3.4	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
51.	Hervorming: Wet Breed Offensief		2025.5.2 2024.3.2 2023.3.3 2023.3.2 2022.3.5 2022.3.4	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
52.	Investering: Ontwikkelpaden		2025.5.2 2024.3.2 2023.3.3 2023.3.2 2022.3.5 2022.3.4 2020.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
53.	Investering: SLIM-regeling a. SLIM-mkb regeling b. SLIM-scholingsregeling		2025.5.2 2024.3.2 2023.3.3 2023.3.2 2022.3.5 2022.3.4 2020.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
54.	Hervorming: Meer uren werkt!		2025.5.2 2024.3.2 2023.3.3 2023.3.2 2022.3.5 2022.3.4	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
55.	Investering: Van School naar Duurzaam werk		2025.5.2 2024.3.2 2023.3.3 2023.3.2 2022.3.5 2022.3.4	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
56.	Investering: Programma Simpel Switchen		2025.5.2 2024.3.2 2023.3.3 2023.3.2 2022.3.5 2022.3.4	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
Onderwijs				
57.	(Coalitieakkoord) Investering: Aanpakken leerachterstanden	-	2025.5.3 2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
58.	(Coalitieakkoord) Investering: Staatscommissie leerprestaties		2025.5.3 2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese

				Pijler van Sociale Rechten
59.	Hervorming: Nieuwe kerndoelen basisvaardigheden primair onderwijs en onderbouw voortgezet onderwijs	-	2025.5.3 2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
60.	Hervorming: Nieuwe examenprogramma's bovenbouw voortgezet onderwijs	-	2025.5.3 2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
61.	Investering: Subsidieregeling Verbetering basisvaardigheden	-	2025.5.3 2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
62.	Investering: gerichte bekostiging basisvaardigheden	-	2025.5.3 2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
63.	Hervorming: toevoegen van het evidence-informed werken aan de wettelijke deugdelijkheidseisen funderend onderwijs	-	2025.5.3 2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
64.	Investering: stimulering leerlingvolgsystemen in de onderbouw vo	-	2025.5.3 2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
65.	Investering: BoekStart en de Bibliotheek op school	-	2025.5.3 2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
66.	Investering: extra ruimte voor kwalitatief goede leraren in het Onderwijsakkoord	-	2025.5.3 2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
67.	Investering: Regeling zij-instroom	-	2025.5.3 2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
68.	Investering: Regeling SOOL (subsidie onderwijsperso-l opleiding tot leraar)	-	2025.5.3 2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten

69.	Investering: Regeling statushouders en de stap naar de klas	-	2025.5.3 2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
70.	Investering: Verhoging salarissen van leraren in het primair onderwijs	-	2025.5.3 2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
71.	Investering: Verlagen werkdruk	-	2025.5.3 2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
72.	Investering: Professionalisering leraren, schoolleiders en ondersteunend personeel	-	2025.5.3 2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
73.	Investering: Regeling onderwijskansen voortgezet onderwijs	-	2025.5.3 2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
Overige maatregelen				
74.	Hervorming: Wet toekomst pensioenen	HVP (C4.1 R3)	2022.1.5	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
75.	Project Beethoven			Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten
Energiezekerheid				
Elektriciteitsnet				
9.	Hervorming: Landelijke Actieprogramma Netcongestie	HVP (C8-R1)	2025.4.3 2024.4.1, 2023.4.2, 2022.4.2, 2020.3.4,	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet , Energiezekerheid
Energie-efficiëntie, met name in de gebouwde omgeving				
13.	Hervorming: Programma Versnelling Verduurzaming Gebouwde Omgeving (PVGO)	-	2023.4.3 2022.4.3	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet
Overige maatregelen				
76.	Hervorming: Wet bestrijden Energieleveringscrisis	-	-	Energiezekerheid

77.	Hervorming/Investering: Aanpassing Wet Voorraadvorming Aardolieproducten	-	-	Energiezekerheid
78.	Hervorming/Investering: CER/NIS	-	-	Energiezekerheid
79.	Hervorming/Investering: Waterstof	HVP (C1.1 I2-2)	2023.4.5, 2023.4.2, 2023.4.1, 2022.4.1, 2022.4.2, 2020.3.2, 2020.3.5, 2020.3.4,	Energiezekerheid
Opbouw van defensiecapaciteiten				
Overige maatregelen				
80.	Investering 1: Investeringen Defensiebreed materieel 2024-2028 €10,96 mld	-	-	de opbouw van defensiecapaciteiten
81.	Investering 2: Investeringen Maritiem materieel 2024-2028 €13,98 mld	-	-	de opbouw van defensiecapaciteiten
82.	Investering 3: Investeringen Land materieel 2024-2028 €16,7 mld	-	-	de opbouw van defensiecapaciteiten
83.	Investering 4: Investeringen Lucht materieel 2024-2028 €14,85 mld	-	-	de opbouw van defensiecapaciteiten
84.	Investering 5: Investeringen Infrastructuur en Vastgoed 2024-2028 €8,83 mld	-	-	de opbouw van defensiecapaciteiten
85.	Investering 6: Investeringen IT 2024-2028 €9,13 mld	-	-	de opbouw van defensiecapaciteiten